

ინოვაციური მენარმეობის როლი მცირე და საშუალო ბიზნესში და ალტერნატიული ენარგებიის პოტენციური საქართველოში

ბაბუნაშვილი თეიმურაზ

ეკონომიკურ მეცნიერებათა
დოქტორი პროფესორი

ნაშრომში განხილულია მცირე და საშუალო ბიზნესში ინოვაციური მენარმეობის როლი და მნიშვნელობა, ამ სექტორში საქართველოს ჩართულობა მისი ეკონომიკური პოტენციალიდან გამომდინარე, მოყვანილია შედარებები უცხოური გამოცდილებებისა და იქაური მენარმე სუბიექტების მონაწილეობაზე მცირე და საშუალო ბიზნესში, ასევე ყურადღება გამახვილებულია საქართველოს მნიშვნელობაზე ევროკავშირის ქვეყნებთან სავაჭრო ურთიერთობებზე და იმ ალტერნატიულ ენერგეტიკულ პოტენციალზე, რომელიც გააჩნია საქართველოს მისი ენერგორესურსების სხვადასხვა დანიშნულებით გამოყენებასთან დაკავშირებით.

საკვანძო სიტყვები: ინოვაცია, ალტერნატივა, ინვესტიცია, რეფორმა, ბიზნესგარემო.

მსოფლიოში მიმდინარე ურთულესი გლობალიზაციის პირობებში რთულია ბიზნესის განხორციელება და შენარჩუნება სწორი მენეჯმენტის განხორციელების გარეშე, მაგრამ მიუხედავად ამისა, მაინც მუშაობს ხელშემშლელი ფაქტორები, განსაკუთრებით ხაზი უნდა გაესვას ინოვაციურ პროცესებს, რომელმაც უდიდესი როლი უნდა შეასრულოს მცირე და საშუალო ბიზნესში ინოვაციური მენარმეობის დამკვიდრებაზე, რამეთუ თანამედროვე ეკონომიკაში ამ პროცესის გარეშე, შეიძლება ითქვას, პრობლემები შეექმნება ბიზნესსექტორს.

ევროკავშირის შემადგენლობაში შემავალ განვითარებულ ქვეყნებში არსებულ მცირე და საშუალო საწარმოების მთლიან საწარმოო პოტენციალში მათ სამენარმეო სექტორის მთლიანი ბრუნვის 50%-ზე მეტი უკავიათ და ამასთან ერთად ასაქმებენ ყოველი 3 სამუშაო ადგილიდან 2-ს კერძო სექტორში, ასევე უზრუნველყოფენ სიახლეების რეალიზების თითქმის ნახევარს. აღსანიშნავია, რომ მცირე ფირმები სიახლეებს გაცილებით სწრაფად ნერგავენ, ვიდრე მსხვილი ორგანიზაციები, რასაც სამწუხაროდ, ვერ ვიტყვით ჩვენს საწარმოებზე. 2014 წელს 4000-მდე მცირე საწარმოდან მხოლოდ 3% ეწეოდა ინოვაციურ საქმიანობას.

ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის (OECD) ქვეყნებში, კომპანიების 99%-ზე მეტს მცირე და საშუალო საწარმოები წარმოადგენენ და საშუალოდ ქმნიან მშპ-ის 2/3-ს [1].

განვითარებადი და გარდამავალი ტიპის ქვეყნებში, მცირე და საშუალო საწარმოების მთლიანი რაოდენობის 90%-ზე მეტს წარმოადგენენ, თუმცა მათი წილი მშპ-ში ზოგადად საკმაოდ დაბალია – ხშირ შემთხვევაში, 20%-ზე ნაკლები [1].

მსოფლიო ბანკის 2013 წლის ივნისში გამოქვეყნებული რეპორტის „ინოვაციების ხელშეწყობა საქართველოში“ თანახმად, საქართველოს კომპანიები, რომლებიც თავიანთ საქმიანობაში აქტიურად გამოიყენებენ ინოვაციებს, უფრო სწრაფად ვითარდებიან და 30%-ით მეტ სამუშაო ადგილებს ქმნიან, ვიდრე არაინოვაციური კომპანიები [2].

ბოლო წლების განმავლობაში საქართველოს მთავრობის მიერ განხორციელებული რეფორმების შედეგად, გაუმჯობესდა ქვეყნის საინვესტიციო და ბიზნესგარემო – მნიშვნელოვნად შემცირდა ადმინისტრაციული ბარიერები და გაუმჯობესდა სახელმწიფო სერვისები. ფორბსის „Tax Misery and Reform Index“-ის მიხედვით, საქართველო მსოფლიოში საგადასახადო ტვირთის სიმცირის მიხედვით მე-4 ქვეყანაა ყატარის, არაბთა გაერთიანებული საამიროების და ჰონგ-კონგის შემდეგ. ამჟამად, საქართველოში მოქმედებს 6 გადასახადი, ნაცვლად 2006 წლამდე არსებული 21-ისა. ასევე, საგარეო ვაჭრობის მიმართულებით იმპორტის ტარიფები გაუქმდა პროდუქტების დაახლოებით 85%-ზე და ამჟამად მოქმედებს მხოლოდ 3 სატარიფო განაკვეთი (12%, 5% და 0%), ნაცვლად ადრე მოქმედი 16-ისა. არ არსებობს იმპორტისა და ექსპორტის რაოდენობრივი შზღუდვები (ქვოტები). 2014 წლიდან ვაჭრობა ევროკავშირსა და საქართველოს შორის ხორციელდება ტარიფების გარეშე, აგრეთვე 2005 წლიდან ლიცენზიებისა და ნებართვების რაოდენობა დაახლოებით 90%-ით შემცირდა და ამჟამად გამოიყენება მხოლოდ მაღალრისკიანი წარმოებისა და მომსახურების განვითარებას [3].

მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოში გაუმჯობესდა სამენარმეო გარემო, მაინც რჩება რიგი პრობლემა. მაგალითად, საწარმოები აწყდებიან სირთულეებს ბიზნესის დახურვასთან დაკავ-

შირებით, რაც აღნიშნულია „ბიზნესის კეთების“ საერთაშორისო რეიტინგებშიც. საწარმოს ლიკვიდაციის მიხედვით, რომელიც აღნიშნული ინდექსის მე-10 პილარით არის გათვალისწინებული, საქართველო 106 პოზიციას იკავებს.

ბიზნესის დახურვასთან დაკავშირებული სირთულეების გამო, საწარმოების ნაწილი, რომელიც აღარ ფუნქციონირებს, ფორმალურად ვერ ახერხებს საწარმოების დახურვას და წარმოდგენილია ბიზნესის რეესტრში. უფრო მარტივია ახალი საწარმოს დაფუძნება, ვიდრე არსებულის დახურვა, რაც არაზუსტს ხდის რეალურ სურათს, ვინაიდან მოქმედი საწარმოების რაოდენობა რეალურად არ ემთხვევა რეესტრში არსებული საწარმოების რაოდენობას.

2016 წელს მოქმედი საწარმოთა რიცხვი 70 760-ს შეადგენდა, საიდანაც 6170 იყო საშუალო, ხოლო 60 640 – მცირე. შესაბამისად, მოქმედი საწარმოების 94% (9% საშუალო, 85% მცირე) მცირე და საშუალო საწარმოები იყო [3]

2006-2016 წლებში, მცირე და საშუალო საწარმოების ბრუნვა 269%-ით გაიზარდა – 2,4 მლრდ ლარიდან 9 მლრდ ლარამდე. ამავე პერიოდში, გამოშვებამ 269,7%-ით მოიმატა – 1,4 მლრდ ლარიდან 5,2 მლრდ ლარამდე. თბილისზე მოდის ბრუნვის (71,8%) და გამოშვების (64,6%) უმსხვილესი წილი [3].

2006-2016 წლები მცირე და საშუალო საწარმოების მიერ შექმნილი დამატებული ღირებულების წილი საწარმოთა მთლიან დამატებულ ღირებულებაში იცვლებოდა, თუმცა არ აღემატებოდა 20%-ს, გარდა 2011 და 2014 წლებისა, როდესაც ამ მაჩვენებელმა შეადგინა შესაბამისად 21,8% და 21,1%. დამატებული ღირებულების უდიდესი წილი (71,1%) შექმნილია თბილისში [3].

მცირე და საშუალო საწარმოების წილი მშპ-ში არის მცირე (18%), რითაც დასტურდება, რომ მცირე და საშუალო მენარმეობა ჯერ კიდევ ვერ თამაშობს მნიშვნელოვან როლს ქვეყნის ეკონომიკაში [3].

2016 წელს, მცირე და საშუალო ბიზნესის პოლიტიკის ინდექსში, საქართველო, აღმოსავლეთ პარტნიორობის (EAP) ქვეყნებთან ერთად (სომხეთი, აზერბაიჯანი, ბელარუსი, მოლდოვა, უკრაინა), ევროპის მცირე ბიზნესის აქტის (SBA) საფუძველზე, შეფასდა 10 პრინციპის მიხედვით და აღმოსავლეთ პარტნიორობის ქვეყნებს შორის, 12 კომპონენტიდან 7-ში, უმაღლესი ქულა მიიღო, რაც განაპირობა გატარებულმა ცვლილებებმა სხვადასხვა მიმართულებით (მათ შორის, მცირე და საშუალო ბიზნესის ინოვაციური პოლიტიკა და გაკოტრებისა და რეაბილიტაციის საკითხები [3].

საქართველოში, 2017 წლიდან, საგადასახადო რეფორმების განხორციელების მიზნით, დაინერგა მოგების გადასახადის „ესტონური მოდელი“ – მენარმეები არ გადაიხდიან მოგების გადასახადს, თუ კომპანიის შემოსავლების რეინვესტირებას მოახდენენ.

საგადასახადო რეფორმის მიზანია ბიზნესის (განსაკუთრებით ინოვაციური საქმიანობის) დაწყებისა და განვითარების ხელშეწყობა, რაც გრძელვადიან პერიოდში ქვეყნის ეკონომიკის ინოვაციურ განვითარებას შეუწყობს ხელს.

აღსანიშნავია, რომ მოგების გადასახადის „ესტონური მოდელის“ ერთგვარი სრულყოფისა და შევსების მიზნით, საქართველოს მთავრობამ გაატარა დროული და უმნიშვნელოვანესი რეფორმა, რომლის მთავარი ამოცანა ქვეყნის მთლიან შიდა პროდუქტში მცირე და საშუალო ბიზნესის წილის ზრდაა.

რეფორმა ძალაში 2018 წლის ივლისიდან შევიდა, რომლის არსია შემდეგი – თუ რეფორმამდე მცირე ბიზნესის სტატუსი ენიჭებოდა მენარმეს, რომლის ეკონომიკური საქმიანობიდან მიღებული შემოსავალი 100 000 ლარს არ აღემატებოდა, ხოლო შემოსავალი 5%-ით იბეგრებოდა, ცვლილების შედეგად მცირე ბიზნესის სტატუსი 500 000 ლარამდე ბრუნვის საწარმოსაც მიენიჭა, რომლის წლიური ბრუნვა უკვე 1%-ით დაიბეგრება. ანუ დაგეგმილი რეფორმით 120 000-მდე მენარმე ისარგებლებს, ნაცვლად საქართველოში დღესდღეობით დარეგისტრირებული 60 000 მენარმისა.

მსოფლიოში არსებული ენერჯის განახლებადი წყაროების გამოყენება ჯანსაღი გარემოს შენარჩუნების წინაპირობაა, ენერგოეფექტიანობა კი 21-ე საუკუნის განვითარებული საზოგადოების მთავარი ნიშანია, გზა კომფორტისა და კეთილდღეობისაკენ.

XX საუკუნეში ნიაღისეული რესურსების ამონურვის საფრთხის გათვალისწინებით, სერიოზულად დაიწყო ფიქრი ენერჯის ეფექტიანად გამოყენებაზე.

ენერგოეფექტიანობის 2 ძირითადი მიდგომა არსებობს – ენერგოდაზოგვა და ენერგოეფექტიანი ტექნოლოგიები. ენერგოეფექტიანი ტექნოლოგიები ისეთი მაღალეფექტიანი მონობილობებია, რომლებიც იგივე მომსახურების/პროდუქტის საწარმოებლად ნაკლებ ენერჯიას მოიხმარს.

მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში მიმდინარეობს კვლევები, ენერჯის დაზოგვის თუ რა პოტენციალი არსებობს ენერგოეფექტიანი ღონისძიებების გატარების შემთხვევაში. მაგალითად, აშშ-ს ენერგეტიკის დეპარტამენტის ცნობით, დაახლოებით, 90 მლრდ კვტ.სთ ენერჯის დაზოგვა არის შესაძლებელი მხოლოდ შენობებში, წლიურად, ხოლო სხვადასხვა სექტორებში, ენერგოეფექტიან

ლონისდიებებში 520 მლრდ დოლარის ინვესტიციის შემთხვევაში, 1,2 ტრლნ დოლარის ღირებულების ენერჯის დაზოგვა იქნება შესაძლებელი 2020 წლამდე [4].

საქართველოში საცხოვერებელი სახლის გათბობას 2-3-ჯერ მეტი ენერჯია სჭირდება, ვიდრე ასეთივე კლიმატურ პირობებში მდგარი სახლის გათბობას დასავლეთის განვითარებულ ქვეყნებში. ეს იმიტომ, რომ არც ძველ და არც ახალ შენობებში არ არის გათვალისწინებული შენობების ენერგეტიკული მაჩვენებლები. შესაბამისად, საქართველოში ენერჯის დაზოგვის მნიშვნელოვანი პოტენციალი არსებობს, არა მარტო შენობებში არამედ ეკონომიკის სხვადასხვა სექტორებშიც.

ევროკავშირის 2010 წელს მიღებული 2020 წლისათვის სტრატეგიის ერთ-ერთი ძირითადი მიზანია ენერგომოხმარების 20%-ით შემცირება 1990 წელთან შედარებით. ამ პროგრამის განხორციელების შემთხვევაში, თითოეული ოჯახის ფინანსური დანაზოგი 1000 ევროს შეადგენს წლიურად, გაიზრდება ინდუსტრიის კონკურენტუნარიანობა, შეიქმნება დაახლოებით, 2 მლნ სამუშაო ადგილი და 740 მლნ ტონით შემცირდება ნახშირორჟანგის გაფრქვევა [4].

საქართველოში არსებული ალტერნატიული ენერჯის მდიდარი პოტენციალი ათვისების ხელშეწყობის მიზნით, ქვეყნის მთავრობამ შეიმუშავა საკანონმდებლო ინიციატივა, რომლის თანახმადაც, რეგულირდება ელექტროსადგურების მშენებლობის, ფლობისა და ოპერირების შესახებ ინტერესთა გამოხატვის პროცედურები. საქართველოს ენერგეტიკის სამინისტრო ამტკიცებს და ოფიციალურ ვებგვერდზე აქვეყნებს ასაშენებელი პოტენციური ელექტროსადგურების ნუსხას. ინტერესთა გამოხატვა ცხადდება მხოლოდ ამ ნუსხაში შემავალ პროექტებზე.

საქართველოს სახელმწიფო ენერგეტიკული პოლიტიკის შესაბამისად სამინისტროს პრიორიტეტია განახლებადი და ალტერნატიული ენერჯის წყაროების უპირატესი ათვისებისა და ენერგეტიკის სფეროში ინვესტიციების მოზიდვის ხელშეწყობა. ამ მიზნით 2008 წელს შემუშვდა სახელმწიფო პროგრამა „განახლებადი ენერჯია 2008“, რომელიც წარმატებით ხორციელდება.

საქართველოში 13 წარმოების ლიცენზიანტი და 25 მცირე სიმძლავრის ჰესი ფუნქციონირებს. აქედან მხოლოდ შპს „ენჯურჰესი“ და შპს „ვარდნილჰესი“ რჩება სახელმწიფო საკუთრებაში. ქვეყნის ჯამური დადგმული სიმძლავრე 3300 მგვტ-მდეა, ხოლო საშუალო წლიური გამომუშავება – 10 მლრდ კვტ/საათი. ელექტროენერჯიაზე შიდა მოთხოვნის 90%-ის დაკმაყოფილება არსებული ჰესებით ხდება. ახალი ჰესების ექსპლუატაციაში შეყვანის შემდეგ ეს მაჩვენებელი 100%-მდე გაიზრდება [5].

საქართველოს გააჩნია ქარის ენერჯის მნიშვნელოვანი პოტენციალი, რომლის საშუალო წლიური რაოდენობა 4 მლრდ კვტ.სთ-მდე არის შეფასებული.

ქარის ენერგეტიკული ბუნებრივი პოტენციალის მიხედვით, საქართველოს ტერიტორია დაყოფილია ოთხ ზონად [5].

1. მაღალი სიჩქარეების ზონა – სამხრეთ საქართველოს მთიანეთი, კახაბერის ვაკე და კოლხეთის დაბლობის ცენტრალური ნაწილი. სამუშაო პერიოდის ხანგრძლივობა 5000 სთ-ზე მეტია წელიწადში.
2. ნაწილობრივ მაღალსიჩქარიანი და დაბალსიჩქარიანი ზონა – მტკვრის ხეობა მცხეთიდან რუსთავამდე, ჯავახეთის სამხრეთი ნაწილი, შავი ზღვის სანაპირო ზოლი ფოთიდან კახაბერის ვაკემდე. სამუშაო პერიოდის ხანგრძლივობა შეადგენს წელიწადში 4500-5000 სთ-ს.
3. დაბალსიჩქარიანი ქედების ეფექტიანი ექსპლუატაციის ზონა – გაგრის ქედი, კოლხეთის დაბლობი და აღმოსავლეთ საქართველოს დაბლობები.
4. დაბალსიჩქარიანი ქედების შეზღუდული გამოყენების ზონა – იორის ზეგანი და სიონის წყალსაცავი.
5. ქვეყნის ტერიტორიის დანარჩენი ნაწილის ქედები ქარის ელექტროსადგურების ექსპლუატაციისათვის არ გამოდგება.

ქარის ენერგეტიკას ამჟამად გააჩნია ყველაზე კონკურენტუნარიანი ენერგეტიკული ტექნოლოგია. მეცნიერთა შეფასებით, ქარის ელექტროსადგურების წილი მსოფლიო ენერგეტიკაში 2025 წლისათვის 10%-ს მიაღწევს.

აღსანიშნავია, რომ 2016 წელს საქართველოში (ქართლში) ქარის პირველი ელექტროსადგური აშენდა, რომლის სიმძლავრე 20,7 მგვტ-ია. გამომუშავებული ენერჯია 20 000 აბონენტს ეყოფა. წლიურად გამომუშავებული 88 მლნ. კვტ. საათი ენერჯია მთლიანად საქართველოში დარჩება და ზამთარში შეამცირებს ელექტროენერჯის იმპორტს. ქარის ელ. სადგურების პოტენციალი საქართველოში 2 მგვტ-ია. მიმდინარეობს დამატებით 300 მეგავატის მშენებლობისთვის მოსამზადებელი სამუშაოები. პროექტის ღირებულებამ 34 მლნ. დოლარი შეადგინა.

ქართლის ქარის ელექტროსადგური 2016 წლის განახლებადი ენერჯის პროექტების საუკეთესო გარიგებად დასახელდა EMEA Finance-ს მიერ.

საქართველოს გეოგრაფიული მდებარეობის გათვალისწინებით, მზის ეფექტიანი და

ხანგრძლივი გამოსხივება საკმაოდ მაღალია. ქვეყნის უმეტეს რაიონებში მზის ნათების წლიური ხანგრძლივობა 250-დან 280 დღემდე მერყეობს, რაც წელიწადში დღის ხანგრძლივობის მიხედვით, დაახლოებით 1900-2200 საათია. საქართველოს ტერიტორიაზე მზის წლიური ჯამური რადიაცია რეგიონების მიხედვით მერყეობს 1250-1800 კვტ.სთ/მ² დიაპაზონში, ხოლო მზის საშუალო რადიაცია უტოლდება 4,2 კვტ.სთ/მ² დღეში. მზის ენერჯის სრული წლიური პოტენციალი საქართველოში შეფასებულია 108 მგტ-ით, რაც წლიურად 34 ათასი ტ. პირობითი სათბობის ეკვივალენტურია.

როგორც წესი, სიმძლავრეების ათვისება წარმოებს მდინარის ჩამონადენის რეჟიმით მომუშავე დერივაციული ტიპის ჰიდროენერგეტიკული დანადგარებით და საქართველოში მიღებული კლასიფიკაციით, მიეკუთვნება მცირე ჰიდროელექტროსადგურებს.

როგორც ქვეყნის მდინარეების ოროგრაფიული მახასიათებლების ანალიზი გვიჩვენებს, ბევრ დიდ და საშუალო მდინარის ცალკეულ უბანზე შესაძლებელია მხოლოდ ისეთი ჰიდროენერგეტიკული დანადგარის აგება, რომლის სიმძლავრე 10 მგვტ-ს არ აღემატება, ან პირიქით, ბევრ პატარა მდინარეზე შესაძლებელი აიგოს ისეთი ჰიდროენერგეტიკული დანადგარი, რომლის სიმძლავრეც ბევრად გადააჭარბებს 10 მგვტ-ს. აქედან გამომდინარე, შესწავლილ უნდა იქნეს ნებისმიერი მდინარის ყველა ცალკეული უბანი და ქვეყნის მდინარეების მცირე ჰიდროენერგეტიკული ტექნიკური პოტენციალი დადგინდეს მხოლოდ 10 მგვტ-მდე სიმძლავრის მქონე უბნების სიმძლავრეების შეჯამებით [5].

დასასრულ უნდა აღინიშნოს, რომ თანამედროვე საზოგადოებაში ენერგოეფექტიანობისა და ენერჯის განახლებადი წყაროების განვითარება მდგრადი ენერგეტიკული სისტემის საფუძველია. მნიშვნელოვანია, რომ აღნიშნული მიმართულებით მაქსიმალურად უნდა იქნეს ათვისებული საქართველოს ენერგეტიკული პოტენციალი და იმავდროულად ვიზრუნოთ წარმოების სხვადასხვა დარგში ენერგოდამზოგავი ტექნოლოგიების ინტენსიურ გამოყენებაზე. რაც ხელს შეუწყობს მცირე და საშუალო მენარმეობაში ინოვაციური პროექტების შემოტანას და განხორციელებას.

ლიტერატურა

1. “ევროკომისია 2010“; დიალოგი „მცირე და საშუალო მეწარმეობის პოლიტიკაზე“, აღმოსავლეთ პარტნიორობის მრავალმხრივი ფორმატის ფარგლებში;
2. <https://gita.gov.ge>
3. “საქართველოს მცირე და საშუალო მეწარმეობის განვითარების სტრატეგია 2016-2020 წლ.“
4. <http://weg.ge/sites/default/files/energiisganaxlebadicqaroebi.pdf>
5. <http://www/energy.gov.ge/investor.php?idpages=15&lang=geo>

THE ROLE OF INNOVATIVE ENTREPRENEURSHIP IN SMALL AND MEDIUM-SIZED BUSINESS AND THE POTENTIAL OF ALTERNATIVE ENERGY IN GEORGIA

Babunashvili Teimuraz

*Doctor of Economic Sciences,
professor*

Summary

The article focuses on the role and importance of innovative entrepreneurship in SMEs, trade relations with EU countries, state support for business development and streamlining tax regulations.

In addition, the article discusses the development of energy efficiency measures and investment policies in Georgia.

Keywords: *innovation, alternative, investment, reform, business environment.*